

REMINISCENCIJE NA KRATKE SUSRETE S PROFESOROM ŠIDAKOM

Miroslav Bertoša

Moja kratka riječ o prof. Šidaku samo je fragmentarni, isprekidani kroki osobnih dojmova i sjećanja na višegodišnja povremena »hodočašća« i razgovore s uglednim profesorom. Redovito sam iskoristio boravak u Zagrebu da posjetim profesora. Zakucao bih na vrata njegove sobe u polutamnom hodniku Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta i kada sam kročio unutra, ugledao bih osvjetljenu sobu i osjetio bljesak duhovne intelektualne iluminacije iz očiju i dostojanstvena lika uglednoga profesora.

»Veoma nam je važna povijest Istre...«, znao mi je ponavljati profesor Šidak glasom i tonom znanstvenika koji je gajio poseban interes za promicanje studija na toj tada najslabijoj točki hrvatske historiografije. Orijentacija prema istarskim temama, primjerice, bila je vidljiva već u prvim svescima Historijskog zbornika. Kao glavni urednik prof. Šidak naručivao je članke, animirao potencijalne suradnike koji su se zanimali za istarske teme iako po struci nisu bili historičari (Fran Barbalić, Matko Rojnić) ili su se bavili nekom drugom srodnom strukom (povjesničar umjetnosti Ljubo Karaman). Jednom riječju, prof. Šidak je nastojao da Istra bude dostojno zastupljena u središnjem glasilu hrvatskih historičara.

Moje zanimanje za istarsku povijest mletačkog razdoblja poklapalo se s mišljenjem, uostalom potpuno točnim, prof. Šidaka da su XVI, XVII. i XVIII. stoljeće, uz antiku, najslabije obrađena u našoj povijesnoj znanosti.

Iz sobe prof. Šidaka izlazio sam uvijek obogaćen novim spoznajama, pun onog poticajnog žara koji poput fluida emitiraju oko sebe snažne ličnosti; jer prof. Šidak zračio je iznimnom intelektualnom energijom prema kojoj nijedan istinski zaljubljenik povijesti nije mogao ostati ravnodušan.

Kao istraživač povijesti Istre, osobito razdoblja od XVI. do XVIII. stoljeća, te istarske historiografije, uživao sam, da tako kažem, posebne »privilegije« kod prof. Šidaka. Nikada mi, zapravo, i nije stavio neku veću primjedbu; od njega sam slušao jedino riječi hrabrenja i poticanja. Prelazio je preko mnogih praznina i loših, slabo obrađenih dijelova u mojim tekstovima, uvjeren, vjerojatno, da ću ih sâm jednom uočiti i prevladati. Još je jedan važan razlog zbog kojega sam se našao u krugu zanimanja prof. Šidaka: on je težio da svaka hrvatska pokrajina i svako povijesno razdoblje imaju svoj historičara-specijalista i u tom je smjeru nastojao orijentirati mlade stručnjake.

Prof. Šidak smatrao je, nesumnjivo, da je potrebno proširivati granice historiografije, ali je pritom bio vrlo oprezan, štoviše bojao se, kako je sâm isticao, »od nepotrebnih pretjerivanja i zastranjivanja«. Njegov je znanstveni duh istodobno bio vrlo znatiželjan da pronikne u nastojanja grupe historičara, odnosno historiografske škole, oko Revue de Synthese za reformiranjem historiografskog mišljenja. Vjerojatno su moderne zamisli koncipirane u stilu i metodama jedne »nouvelle histoire« za njega predstavljale prevelik raskorak u odnosu na »klasičnu« historiografiju na kojoj je bio odgojen i na kojoj je formirao svoje znanstveničke poglede. Osim toga, prof. Šidak sasvim je sigurno bio vrlo lucidan duh. Ako je i uočio nastojanja koja su, naoko radikalno, obračunavala sa starim tezama, ipak su njegovo bogato iskustvo, izvanredna pronicavost i kritičnost gajili skepsu prema težnjama da se, tako reći »preko noći«, bez prethodnih razmatranja i diskusija, radikalno izmijeni znanstvena »paradigma« historijske znanosti u nas. Gajio je skepsu, ali nije sasvim odbacivao nove ideje i metode rada. Uostalom i sâm je Šidak od svojih studentskih dana i prvih razmišljanja stvarao vlastite sudove o smislu i metodologiji povijesne znanosti. Jednom mi je pripovijedao, prilično zanesenjački, o svojim mladenačkim zapisima koje je nazivao »bilježnicama«; štoviše, izriekom je spomenuo dvadesetak bilježnica, od kojih je »sedamnaesta«, napisana dok je bio srednjoškolac, sadržavala misli, za koje je prof. Šidak još 70-ih godina držao da »nisu loše«!

Tih se godina, međutim, profesor našao u situaciji da je morao braniti ne samo vlastiti dignitet već i dignitet historijske znanosti od beskrupuloznih politikanata koji su, lijepljenjem pejorativnih etiketa autentičnim znanstvenicima, nastojali historiju spustiti na razinu »ancillae politicae«. Na grube nasrtaje koji su u onoj euforičnoj atmosferi poprimili široke razmjere, profesor je odgovorio dostojanstveno i odlučno: »Hrvatskoj historiografiji nije potrebna nikakva Canosa. Ona može danas s pouzdanjem gledati na svoj daljnji razvoj, jer je — ako je obuhvatimo u njezinoj dijalektičkoj cjelini, sa svim njezinim unutrašnjim suprotnostima, sukobima i nedostacima — ipak svoju društvenu funkciju dostojno vršila. Njezin dug 'prema vremenu i svom narodu', ako želi ostati znanošću, ne može biti drugo nego pronalaženje istine, ma kako ono bilo mukotrпно i bolno, a nikako ne pragmatizam, bez obzira kakve on vrste bio, koji smo do sada uvijek na drugima osuđivali i protiv kojega smo se i u nas dosljedno borili« (HZ XXIII—XXIV, 1970/71; pretiskano u Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti, Zagreb 1981, str. 369).

Ta je misao vrlo aktualna i danas; ona predstavlja svojevrsni »znanstveni testament« toga velikog hrvatskog historičara.

Prof. Šidak bio je čovjek iznimne savjesti, iznimne akribije, iznimnog smisla za znanstvenu istinu i poštenje... Ali on te principe nije primjenjivao samo u svojim znanstvenim radovima već ih je tražio i u prilogama drugih, u mnogobrojnim člancima, raspravama, diskusijama, recenzijama, osvrtima itd. koje su mu historičari širom Jugoslavije slali za HZ, kao i kod onih koji su kod njega magistrirali i doktorirali... Bez obzira na ugled nekog historičara, urednik, prof. Šidak, pomno je čitao, čak i provjeravao bilješke, prevedene citate, ocjene pa i stranice u znanstvenoj aparaturi... Davao je, dakako, i općenitu ocjenu nečijeg rada. Te ocjene prof. Šidaka bile

su, zapravo visokostručne analize pri čemu se profesor nije zadovoljavao jedino znanjem što ga je trenutno, da tako kažem, »imao u glavi«, već je sve to provjeravao po knjigama i časopisima... Sasvim je sigurno da danas nemamo, a možda nikad i nećemo imati tako istaknutog i sposobnog historičara koji će znatan dio svojega znanja, umijeća, sposobnosti, svojega vremena i radne energije... trošiti na educiranje mladih znanstvenih radnika i korigiranje njihovih radova, kako bi u reprezentativnom Historijskom zborniku predstavljali što vredniji doprinos historijskoj znanosti.

Prof. Šidak predstavlja vrhunac jednog tipa historičara, koji »klasičnim« metodama osvjetljava probleme, pojave, ljude i događaje... Njegovo je djelo veličanstven oproštaj od jedne metodologije koja je s njim doživjela svoju vrhunsku zrelost, ali i nagovještaj novih kretanja, novih proplamsaja znanstvene misli. Profesor je bio čovjek, znanstvenik i pedagog iznimne savjesti, iznimnoga smisla za znanstvenu istinu i poštenje. Savjest, istinu i poštenje zahtijevao je i od drugih, barem od onih s kojima je surađivao i koji su se našli u krugu njegova interesa. Radovi objavljeni na stranicama Historijskog zbornika nosili su svojevrsni »trade-mark« znanstvene kvalitete, »trade-mark« velike »Šidakove škole«. Svoje mlade i mlađe učenike i sljedbenike prof. Šidak doveo je do onoga stupnja znanstvene spoznaje kada je za daljnji napredak nuždan skok u novu kvalitetu; time je *via facti* otvorio vrata za nove i neslućene prostore. Kroz ta vrata on sâm nije kročio, ali je otišao sa scene sa spoznajom da će generacija koja slijedi, i kojoj je on trahirao put, proširiti i produbiti ne samo one teme i probleme koji su predstavljali dio njegovih najužih preokupacija, već da će se spustiti i u dublje slojeve kompleksne povijesne zbilje.

Uza sav ugled i dostojanstveno držanje, prof. Šidak bio je u biti skroman čovjek; energično se zalagao za historiografiju i njezin položaj u znanosti i društvu uopće, a da pritom sebe nije isticao. Zato je ovo Prvo republičko savjetovanje povjesničara Hrvatske — koje se bavi heterogenim temama, a ne Šidakovom ličnošću i djelom — samo mali, iako dužni *homage* pokojnom profesoru. Valja se nadati da će iduća savjetovanja postepeno valorizirati i temeljitije osvjetljivati upravo doprinos profesora Šidaka razvoju hrvatske historijske znanosti i njegovu ulogu u njezinu poslijeratnom razdoblju.

Riassunto

REMINISCENZE A PROPOSITO DEI BREVI INCONTRI CON IL
PROF. ŠIDAK

Miroslav Bertoša

I miei incontri con il prof. Sidak sono stati brevi e solo temporanei. Di solito bussavo alla porta della sua stanza nel corridoio semibuio della Sezione di Storia della Facoltà di Filosofia a Zagabria e, entrando nel chiarore della stanza, percepivo subito il lampo dell'illuminazione spirituale intellettuale che emanavano gli occhi e la figura dignitosa dell'illustre professore [...]

«Per noi è molto importante la storia dell'Istria...» soleva ripetermi il prof. Sidak con la voce ed il tono di uno studioso che coltivava un particolare interesse per la promozione degli studi sul punto allora più debole della storiografia croata. L'orientamento verso i temi istriani era evidente già nei primi volumi della rivista *Historijski zbornik*. Come redattore capo il prof. Sidak raccoglieva i vari saggi, animava i potenziali collaboratori che si interessavano per i temi istriani, anche se di professione storici non erano (Fran Barbačić, Matko Rojnić), oppure erano studiosi di scienze affini (lo storico d'arte Ljubo Karaman), si impegnava cioè che l'Istria fosse degnamente rappresentata nella rivista menzionata [...]

Il mio interesse per la storia dell'Istria che si riferisce al periodo veneziano coincideva con la tesi (assolutamente esatta) del prof. Sidak, secondo cui i secoli XVI, XVII e XVIII, accanto al periodo antico, costituivano i periodi meno indagati nella nostra scienza storica [...]

Dalla stanza del prof. Sidak uscivo sempre arricchito di nuove conoscenze, alimentato da un ardore che viene emanato come un fluido da personalità vigorose; dal prof. Sidak si sprigionava la sua eccezionale energia intellettuale alla quale non poteva rimaner indifferente nessun reale appassionato di storia [...]

Il prof. Sidak rappresenta il vertice di un dato tipo di storici che, per mezzo di metodi «classici», fa luce sui problemi, sui fenomeni, sulla gente e sugli avvenimenti... La sua opera rappresenta un maestoso commiato da una metodologia che con lui raggiunse la sua massima maturità, ma è anche il presagio di nuovi orientamenti, nuove vampate del pensiero scientifico. Il professore fu uomo, studioso e pedagogista di eccezionale coscienza e di uno straordinario senso per la verità scientifica e l'onestà. La coscienziosità, la verità e l'onestà la richiedeva pure dagli altri, almeno dai collaboratori. I saggi pubblicati sulle pagine dello *Historijski zbornik* recavano un certo «trade mark» a garanzia della qualità scientifica, un «trade mark» della grande «Scuola di Sidak». Il prof. Sidak aprì nuovi e inaspettati orizzonti ai propri giovani alunni e discepoli. Egli stesso non riuscì a varcare queste soglie, ma si ritirò dalla scena con la consapevolezza che sarà la generazione seguente, alla quale egli stesso aveva tracciato il percorso, ad ampliare e approfondire non solo quei temi e problemi che rappresentavano una parte delle sue più strette preoccupazioni, ma ad inoltrarsi anche negli strati più profondi della realtà storica.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAC: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šaljite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 30.000 d

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1989.